

אבל כעת זכינו שאין כאן רק הויכוח אם להעדיף מנהג ירושלם על מנהג ח"ל שהרי יותר מתשעים אחוז בערך מהישוב נוהגים כמו י"ם מכל העדות והכתות, למה יגרע הגליל לדון כח"ל זה עלבון להגליל. זאת אומרת שאם הראשונים שהנהיגו המנהג בצפת היו עכשיו בודאי שהיו מסכימים לנהוג בגליל כמו רובא דרובא של א"י. וכמה זה שלילי שאנו מביאים רא"י מהבי"א שכתב בעיקר לחוק המנהג שבח"ל על הגליל כי ממנ"ס אם לדון לפי הטעמים שכתב שם כפי יחסי כהונה הלוא זה שייך גם בכל א"י שלא שבתו במקומם אלא באו מארצות שונות.

בהמשך התשובה (או בתשובה הראשונה) כתב כמסתפק אם יש בזה משום לא תתגודדו ותמוה מה מקום הספק פשיטא שאין בזה משום לא תתגודדו ואין להאריך בזה. וגדול הדור הגאון הרידב"ז הנהיג בבית מדרשו נש"כ בכל יום כידוע.

ומה שכותב כהדר"ג שליט"א (בתשובה הראשונה וכעין זה גם בתשובה השני') לשיטתו של הגר"א שפיר קבעו תלמידיו המנהג בירושלם ואגפיה, אבל גם לדידהו בגליל כיון שנתקבל המנהג הנהוג אסור לשנות ח"ו. לאור כל האמור אין הדברים מכוונים שלא רק בירושלם קבעו תלמידיו המנהג אלא גם בצפת והחזיק המנהג הרבה שנים ולא רק שאסור לשנות אלא שמצוה לשנות כמנהג הקודם.

בידידות וביקרא דאורייתא ובברכת הדיוט שיוכה להאריך הרבה שנים על ממלכתו מלכות התורה בבריאות והרחבת הדעת ונוכה לראות בהרמת קרן התורה והיראה באמת.

סימן כה

מענין ידיו כפותין בתפלה ועוד

אני פונה למר בנוגע לכמה ספיקות שנתעוררו לי הלכה למעשה, ואני מקוה שכב' ימצא זמן לענות לי על ספיקותי.

(1) באו"ח סימן צ"ה, כותב הט"ז ס"ק ג' שלא לפכר ידיו, כי חלילה מוריד דין על עצמו בזה. (א) האם זה נאמר רק בשעת תפילה, או גם שלא בשעת תפילה. (ב) האם כיום נקרא שעת שלו' או לא, מאחר שיש כל כך הרבה תהפוכות בעולם. (ג) מה זה בדיוק לפכר ידיו, האם זה לשים אצבעות יד ימין בין אצבעות יד שמאל, כך שמונחים לפי הסדר תמיד אצבע מיד זה ואצבע מיד האחר, ושוב אצבע מיד זה ואצבע מיד האחר.

(2) האם יש יסוד למנהג שאנשים פורטים לעצמם כסף מקופות הצדקה של בית הכנסת, או צריכים כל פעם ב' אנשים שיעמדו עליו כדי לא לבוא לידי חשד.

והנה ביו"ד רנ"ו ס"ג נפסק שצריכים ב' לגבות בקופה מטעם שררה, אבל לאחר שגבו לענין נאמנות מספיק אחד ואינו חשוד, משמע קופה שאין בה שררה כמו היום בבתי כנסת מספיק אחד. וכן מצאתי נפסק בספר צדקה ומשפט של הרב ישעי' בלוי שליט"א. אמנם מה שכתוב ביו"ד רנ"ז ס"א וס"ב לענין לא למכור לעצמו, ולא לפרוט לעצמו מטעם חשד, האם זה גם רק בקופה של שררה, או בכל קופה. ולכאורה מהט"ז שם ס"ק א' משמע שהחשד בגלל שפירש מחבירו, משמע קצת במקום שאין חייב להיות ב' אין לחשוש לחשד.

אחתום. בברכת תג כשר ושמח בציפיה לישועה לכלל ישראל, וציפיה לתשובה מכב'.
ירושלם

תשובה

בס"ד יום ט' ניסן התשמ"ג

עכשיו נתקבל מכתבו ואני עושה מאמץ להשיב תיכף כדי שלא ישכח ממנו כמו בעבר.
אחרי מבוא הברכה והשלו' כערכו.

(א) מש"כ הט"ו בס"י צ"ה סק"ג שלא לפחד ידיו כי חלילה מוריד דין על עצמו בזה, פשטות דבריו שמוסב על תפלה אבל העולם מקפידים שלא לתחוב ולשלב האצבעות מיד אחת לשני גם שלא בזמן תפלה וכמדומה לי שכן מובא בזהר ומביאו היסוד ושורש העבודה בשער הכולל.

(ב) הנה אף שלענין תענית בזמנינו מקרי דליכא שלו' [דהיינו חורבן הבית] וליכא שמד כמבואר בר"ה י"ח ובטוש"ע ס"י תק"נ אמנם מה דאמרו בשבת דף י"א א' רבא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה כי איכא שלמא לביש ומתכסי ומתעטף ומצלי אמר הכון לקראת אלקיך ישראל ע"כ. נראה דהאי שלמא הנוכר בגמרא הוא ענין אחר ובגמרא מוזכר בכמה מקומות עידן דריתחא, ואפשר דכל שיש צרה המבואר בתענית שמתענין עליהם הוי בכלל איכא צערא בעלמא ועכשיו שאין מלחמות ממש ולמרות התהפוכות שיש בעולם וכאן באה"ק מרגישים זה ביותר אבל זה רק בבחי' היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות (יומא ס"ט ב') ומסתבר שבזמן מלחמה עם הערבים דמקרי צערא בעלמא.

(ג) ואם יש לנהוג כן גם בזמנינו הנה מה שמבואר בטוש"ע שבשעת תפלה מניח ידיו על לבו כפותין מביא המ"ב בשם הב"י דדוקא במקום שנוהגין לעמוד לפני המלך והכל כמנהג המדינה ולס"ז בזמנינו לכאורה לא שייך זה. אבל למה דמסיק אח"כ המ"ב בשם המקובלים משמע דתמיד יש לנהוג כן וכן בב"י ובד"מ דימין על שמאל ע"פ סוד. ונראה כיון דמבואר בגמרא כעבדא קמיה מריה א"כ גם מדינא אין לנהוג כמו שראיתי נוהגין לנענע הידים לפנים ולאחור ולכל המנהגים מבואר בב"י שהידיים יהי' דבוקין להגוף שזה דרך הכנעה כאילו אין ביכלתו לעשות שום דבר.*
וסמך לדבר מסימן צ"ה שצריך לכוון רגליו זה אצל זה וכתב הב"י (לאחר שמביא קודם שצריך לדמות למלאכים) וז"ל ורבינו הגדול מהר"י אבוהב וז"ל כתב טעם אחר שהוא רמז שנסתלק ממנו התנועה לברוח ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' ע"כ.
וכן כתב רבינו יונה בספר היראה אות פ"א „וידחוק אציליו לגופו" הרי מלבד דצריך לשום יד הימנית על השמאלית כמו שכתב שם, צריך נמי לדחוק אציליו לגופו, וזה גלמד מדין הג"ל וכמש"כ במקור היראה. ומה שנוגע למעשה בזמננו ראה בסוף ההערה.
ומה שמע"כ העיר אודות מה שאנשים פורטים לעצמם, אני מסכים עם מה שכתב בצדדי החיתר ואפשר להוסיף כיון שהמנהג כן לא שייך בזה חשד.

* ואגב ראיתי מה שכתב הב"י על מה שמביא הטור בשם הרמב"ם מניח ידיו הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה וביראה ובפחד וז"ל וטעמו מדאמרינן בס"ק דשבת וכו' [הגמרא מובא לעיל] משמע לית דלעולם הוה פכר ידיה ולא היה משנה מצערא לשלמא אלא בענין המלכודים בלבד ע"כ ונראה בכוונת הב"י דעיקר מקור להרמב"ם הוא מרבא דלעולם פכר ידיה וא"כ מה דאיר אשי חזיתיה לרב כהנא אינו חולק על רבא רק דלרבא לעולם שדי גלימא משום תוספת אימה ויראה ואילו

סימן כו

אגודת החכמים

תוספתא

הזכרת ומוריד הגשם בסגול

ב"ה כ"ו סיון תשמ"ג

ידיד יקר.

מה שראיתי שנתפרסם ב"המודיע" בשם כ"ת לא משמע כן בגדרים לו: אמר ר' יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים כו' הלכה למשה מסיני. מקרא סופרים ארץ כו'. איתא בר"ן מקרא סופרים ארץ ארץ. שכשיש בו אתנחתא נקרא ארץ בקמץ. וכן איתא בתוס' מקרא סופרים ארץ ארץ שמשותנים באתנחתא וזקף קטן. וכן איתא במ"ה הרא"ש הרי למדנו שבמקום אתנחתא משתנה הסגול לקמץ מוריד הגשם אפי' אם לא הו' סוף פסוק מ"מ ודאי הו' אתנחתא היינו סוף משפט. ולכן לפי הגמ' צ"ל עם קמץ.

אגודת החכמים

תשובה

יום ג' שנכפל בו כי טוב לסדר תקת התשמ"ג

אחדשה"ס וש"ת באה"ר. נתקבל לנכון את מכתבו מה שהעיר על מה שנתפרסם בשמי על המודיע [אני מדגיש נתפרסם בשמי כי אני לא פרסמתי רק ע"י אחר ולא ידעתי שיתפרסם]

לר' אשי בומן דאיכא שלמא ה' מתעטף בגלימא, אבל בפכר ידיה אין שום נפק"מ בומן כמו דס"ל לרבא ומה דאמר כי איכא צערא וכו' זה מוסב על שדי גלימיה.

הנה מה שהוספתי מה שאינו מכואר בב"י וכ"מ שיש הבדל בין רבא ובין ר' אשי בשם ר' כהנא דלרבא לעולם שדי גלימא ואילו לר' כהנא דוקא בומן צערא לכאורה לא משמע הכי מהרמב"ם דכתם תקן המלבושים כיצד מתקן מלבושיו תחלה ומציין עצמו ומהדר שנאמר השתחוו לד' בהדרת קודש ע"כ. והזקק לומר שזה דלא כרבא, ומקודם אמרינן בגמרא דמי פחמקי ומצלי שנאמר חזון דכר ועוד לענין בלישת החגורה הוא משום הכון דוחק לומר שרבא חולק על זה ולומר שרבא קאי רק על ג' צערא ג"כ לא נראה, ועוד שהרי אמר משום כעבדא קמיה מריה.

לפיכך נראה שיש הבדל בין פחמקי ותדומה שאין דרך לעמוד כן לפני המלך בין הידור ביותר כמו בלישת גלימא שרק החשובים לובשים זה ובזה ס"ל לרבא שאין להתהדר לפני המלך מחמת אימת המלך.

ונראה עוד דמה שכתב הרמב"ם ומציין עצמו ומהדר שמקורו הוא מברכות דף ל' ב' דר' יהודה הו' מציין נפשית ונלמד שם מהדרת קודש ולפי' מדגיש הרמב"ם שנאמר השתחוו וכו' שמוה נלמד שצריכין להתהדר שזה לא נלמד מהכון, וחגירת אבנט הוא משום הפסק שבין לבו לערוח כמוש"כ התוס' בשם מחזור ויטרי [ובספרנו מקור הלכה ע"מ שבת ח"ב הסברתי שיטתו בטוטרד יע"ש ויהי' ג"כ קצת ראוי להג"ל שמהכון לא נלמד הידור בלישת הבגדים רק מה שזה ההיפך הידור היינו מה שאין דרך לעמוד כן לפני המלך] והגמרא דשבת זה ענין אחר דהו' הידור ביותר וכאמור הרמב"ם השמיט זה שאין זה שייך לכולם.

נחזור לדברי הב"י ושהב"ח תמה עליו ד"ל ולישנא דתלמודא לא משמע כפירושו כלל אלא כדאיכא

שי"ל הגשם בסגול, וע"ז תמה מהגמרא נדרים שבמקום אתנחתא י"ל בקמץ והא דאינו מציין הפסוק בזכריה י"ד ולא עליהם יהיה הגשם בקמץ משום דשם הוי סוף פסוק ממש ושפיר מביא ראי' שאפילו בלא סוף פסוק נמי אבל מי אומר דלא הוי כמו סוף פסוק משיב הרוח, אלא כיון דכתב הטור בסי' קי"ד דסומכין למכלכל חיים לפי שהגשמים כלכלה ופרנסה לפי לא הוי סוף פסוק גם אנו נאמר שזה לא כמו כאילו כתוב באתנחתא וזה עיקר הנידון אם הוי כמו אתנחתא אם זה משפט לבד או שזה קשור עם מכלכל חיים ואנו אומרים כיון שיש לו קשר למכלכל חיים לא הוי כאילו כתוב באתנחתא.

צערא בעלמא היה משליך אדרתו מעליו שלא יראה כחשוב והיה חובק ידיו באצבעותיו כאדם המצטער מאימת רבו וכי איכא שלמא בעלמא לביש אדרתו ולא ה' חובק ידיו וכן פרש"י ועוד שהרי רבינו כתב כ"ל לעיל להדיא ריש סי' צ"א כפירש"י וא"כ לא ה' מביא כאן דברי הרמב"ם שהם סותרין מה שכתב הוא בעצמו ע"כ מש"כ ולא היה חובק ידיו וכן פרש"י אין זה בפרש"י שלא ה' חובק ידיו אלא במה שפי' כאדם המצטער מאימת רבו וזה לא בגלל הצערא דעלמא אלא מחמת אימת רבו שצריכין להתפלל בכבוד ראש כריש פרק אין עומדין וזה גם בזמן שלמא וכן הבין הטור, וס"ל דמש"כ הטור בסי' צ"א פי' חובק ידיו ומש"כ הטור בסי' צ"ה מהרמב"ם כפותין הימנית על השמאלית היינו חך שזה דין בתפילה, ועוד שלפי הב"ח יוצא דמש"כ הרמב"ם אין לו מקור בגמרא אלא שכן ה' המנהג מקומו כשמדברין לפני המלך ואין זו דרכו של הרמב"ם.

וגם הט"ז הולך בעקבות של הב"ח מבלי להזכירו וכתב שיש הבדל בין ההיא דשבת דפכר ידיה ובין מה שמובא בטוש"ע דמניח ידיו על לבו כפותין דענין פכר ידיה הוא ענין אחר מענין צער כאדם ששובר אצבעותיו אבל הנחה שזכר כאן הוא דרך הקנעה בעלמא וכתב שהב"י לא נחית לח.

ולתאמור נראה דעיקר כהב"י ומה שהקשה שם דאם מקור של הרמב"ם מהגמרא למה לא מחלק בין צערא בעלמא לשלמא בעלמא, תמוה עדיין למה השמיט זה הרמב"ם לגמרי לשיטת הט"ז ולפי הב"י מתיישב זה עכ"פ מה שנוגע לידינו כפופות וגם לרבא אין חילוק בזה ועוד כמו שנתבאר למעלה. ומה שחילק בזה שהגמרא מדבר משובר אצבעותיו מחמת צער צ"ע הלא בגמרא כתוב כעבדא קמיה מריה, וגם כיון שכתב שזה מעורר דין למה יעשה כן בזמן שיש צער ודין בעלמא. ועוד דעיקר חסר מן הספר לא בטור ולא ברמ"א שהעתיק דברי הטור וכתב סתם חובק ידיו ולא נזכר אצבעות מה שכתב הט"ז והיינו כפותין שמוזכר בסי' צ"ה אלא שבסי' צ"א מדבר מתיקון בגדיו ולפי' מעתיק הגמרא ופירש"י בשבת ואילו בסי' צ"ה מדבר אחקון גופו.

ומאחר שרבותינו הבאה"ט והמ"ב לא העתיקו כאן דברי הב"ח והט"ז כמו בכל מקום לכן נראה העיקר שאין הבדל ולשלב האצבעות יש ליוהר בכל זמן שלא לשלב האצבעות, וחיבוק הידים דהיינו כפותין זה ע"ג זה צריך להתנהג כן תמיד שזה מדרכי היראה שעומד לפני המלך, כשיטת מרן ז"ל בכ"י שמפרש דברי הטור וכן יש לפרש דברי הרמ"א דמדבר מתיקון המלבושים דבשעת הזעם יש לחבק וכו' אבל לא יתקשט בבגדים נאים ובשעת שלום יש להתקשט וכו'.

ושוב נזכרתי שכן כתב רבינו יונה בספר היראה אות פ"א ולא חילק בין שעת שלר לשעת צרות ר"ל וועיי"ש במקור היראה ובנקודות שיש הבדל בין מה שכתוב כאן העיקר כמו שנתבאר כאן.

ולמעשה יש לברר אם אלו שלא נוהגים כן אם עוברים על דינא דגמרא, דהנה לפי הנתבאר בומנינו שאין עומדים כן לפני המלך רק מצד הקבלה ושכן נראה מהמ"ב, יש רשות למי שמרגיש שיכול לכוון יותר אם לא ישים הידים אחד על השני הרשות בידו לעשות כן, אבל לפי מה שכתבתי שם במקור היראה שמשמע מסתימת ר"י שזה גורם הכנעה, אין רשות לעשות אחרת אפי' בכדי לכוון יותר (כמוש"כ שם באות נ"ט לענין עניו למטה) והמסקנא למעשה שיש להרגיל להתפלל בידיים חבוקות זה ע"ג זה, ואם רואים שלא עושים כן יש לדונם לזכות.